

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського**

Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол №1 від «28» серпня 2020 р

Завідувач кафедри

проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчального курсу

«ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

Спеціальність 014 «Середня освіта (Історія)»

2020 - 2021 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри:
Права, філософії та політології

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: канд. філос. наук, доцент Чорна Л.С.

Мова навчання українська.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

В умовах становлення України як демократичної, правової держави, важливу роль відіграє право та правова свідомість. Тому питання формування правової культури суспільства, боротьби з правовим нігілізмом та формування правової свідомості є нагальними в процесі навчання і виховання майбутніх фахівців і громадян держави.

Філософія права є філософською наукою, яка грає важливу роль у формуванні критичного мислення студентів, фундаментальної філософсько-правової підготовки та правової культури майбутніх істориків, юристів, філософів, політологів тощо. Адже їх майбутня професійна діяльність пов'язана з раціоналістичним осмислення суспільно-правових процесів, що обумовлює точність мислення, прийняття правильного рішення та раціонально-критичний підхід до аналізу правових явищ.

Основна мета курсу «Філософія права» - розвинути у студентів вміння філософсько-правового осмислення та аналізу правових процесів, поглибленого розуміння теоретико-правових концепцій та ідей.

Завдання курсу: формування у студентів компетентностей критичного правового мислення, глибоке оволодіння студентами філософсько-правових ідей, осмислення причин їх появи та умов функціонування, засвоєння основних понять та категорій філософії права, формування навичок застосування здобутих знань в практичній діяльності майбутніх фахівців.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є зміст та природа права, його роль та значення у житті людини, суспільства та держави. Програма навчальної дисципліни складається з чотирьох змістових модулів.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	ВИБІРКОВА	
	Напрямок підготовки 014 «Середня освіта (Історія)»		
Загальна кількість годин – 90 год.	Освітній ступінь „Бакалавр”	Рік підготовки:	
		1-й	-
		Семестр	
		1-й	-
		Лекції	
		24 год.	-
		Практичні, семінарські	
		16 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		80 год.	-
		Індивідуальні завдання	
		Вид контролю: залік	

Статус дисципліни: вибіркова.

Розподіл балів

Види контролю	Кількість год	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	24	1	до 12
Робота на практичному занятті	16	5,8	до 47
Самостійна робота:	80	5	до 15
Залік			до 25
Усього:			до 100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання знань студентів:

Рівень знань студентів оцінюється за параметрами: „*зараховано*“, „*не зараховано*“.

„*Зараховано*“ - знання оцінюються як достатні, якщо студент демонструє вільне володіння питаннями програми, безпомилково виконує практичні завдання. При відповіді на теоретичні питання допускаються деякі неточності.

„*Не зараховано*“ - виставляється, якщо студент не володіє більшістю питань програми, не орієнтується в основних поняттях логіки.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Філософія права: коло проблем, функції і завдання.

Філософія права як галузь філософського знання: історія виникнення та практичне значення. Сутність філософії права та її місце у системі філософського знання. Філософське розуміння права та закону. Особливості філософсько-правового знання. Дискусійний характер проблеми визначення предмету філософії права. Предметне поле філософсько-правового дослідження. Актуальні проблеми філософії права. Функції та завдання філософії права. Структура філософії права. Основні поняття та категорії філософії права.

Тема 2. Методологічні основи філософії права.

Методологічна природа філософії права. Методологічні проблеми філософії права. Методологічні рівні та принципи філософсько-правового знання. Методологія пізнання правових процесів та явищ. Типи праворозуміння. Правовий позитивізм: його характерні риси та історична роль у становленні ідеї права. Природно-правовий тип праворозуміння. Способи обґрунтування права: суб'єктивізм, об'єктивізм та інтерсуб'єктивізм.

Тема 3. Давня та середньовічна філософія права.

Стародавні джерела становлення ідеї права. Характерні риси історичних парадигм філософії права. Давньоіндійська філософія права. Проблеми прав та обов'язку у Ведах та законах Ману. Періодизація філософії права Китаю. Проблема доцільності закону та звичаю в філософії Давнього Китаю (легісти та конфуціанство). Концепція всеохоплюючого закону Дао у філософії Лао цзи. Філософсько-правові дослідження античної філософії. Ідеї права та закону в давній досократівській філософії Геракліт, Демокріт, Піфагор. Філософія права Сократа та Платона. Ідея верховенства права у філософії Аристотеля. Римська філософсько-правова культура. Середньовічні уявлення про природу права та закону (Аврелій Августин, Тома Аквінський,).

Тема 4. Філософсько-правова теорія Західної Європи XVI-XIX ст..

Філософсько-правова думка епохи Відродження та періоду Реформації. Філософсько-правове вчення Н. Макіавеллі. Проблема права та справедливості у філософії духовних лідерів Реформації М. Лютера та Ж. Кальвіна. Ж. Боден та його вчення про державу і право. Ідеї права та природного права у вченні Г. Гроція. Природа права у теорії суспільного договору Дж. Локка. Філософсько-правове вчення Т. Гоббса. Переосмислення права та правової реальності європейськими утопістами Т. Мором та Т. Кампанеллою. Філософія права французького Просвітництва. Проблема права та держави у філософії Ж.-Ж. Руссо та Ш. Монтеск'є. Філософія права Вольтера. Етико-правові ідеї І. Канта. Філософія права Гегеля. Марксистська філософія про природу права та закону.

Тема 5. Філософія права другої половини XIX – XX ст..

Особливості та характерні риси сучасної філософії права. Відродження ідей природного права в сучасній філософії. Філософсько-правова думка XX ст. Неопозитивізм (Г. Кельзен, Дж. Остін). Неокантіанська філософська концепція права. (Г. Радбрух, 7 П. Новгородцев та ін.). Філософсько-правове неогегельянство (Ф. Джентиле, Б. Чичерін). Північноамериканська філософсько-правова думка (Л. Л. Фуллер) Ліберальні концепції. (Дж. Роулс, Р. Дворкін.). «Воля до влади» у вченні Ф. Ніцше. Ідея соборності у філософії права С. Франкла. Філософія М. Бердяєва. Феноменологічний підхід до права. (Е. Гуссерль, Г. Фабр). Герменевтика права. (Х. Гадамер, П. Рікер). Комунікативне обґрунтування права і справедливості (Ю. Габермас, К.-О. Апель, О. Гьофе).

Тема 6. Філософсько-правові ідеї вітчизняної філософії.

Філософія права в українській філософській культурі. Проблема закону та звичаю у філософії Київської Русі. Іларіон Київський «Слово про закон і благодать». Філософсько-правові ідеї українських мислителів епохи Відродження (Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський-Роксолан). «Філософія серця» як світоглядно-методологічна основа вітчизняної філософсько-правової теорії XVII-XVIII ст.. Теорія спорідненої праці Г. Сковороди. Філософія права України XIX –поч. XX ст.. (П. Юркевич). Філософія права Б. Кістяківського. Специфіка сучасного філософсько-правового дискурсу.

Тема 7. Правова онтологія.

Онтологічний вимір права. Онтологічна природа права. Право як реальне буття. Правова реальність. Онтологічна підстава існування права. Проблеми буття та форми існування права (ідея права правові норми, правові відношення, правосвідомість, правові процедури). Природне та позитивне право як основні структурні елементи правової реальності. Принципи формальної рівності як специфіка права. Правова культура. Особистість, право, держава в сучасному світі.

Тема 8. Філософсько-правова антропологія.

Антропологічні основи права. Природа людини та права. Антропологічні мотиви правової теорії. Філософське розуміння правового статусу людини. Людина як суб'єкт права. Трансформації правової свідомості та правової реальності. Філософсько-правовий зміст і обґрунтування прав людини. Особистість і право. Гуманістична сутність права. Свобода та правова відповідальність. Право як форма свободи. Права людини і право. Право і моральні норми. Моральна складова у нормах права. Справедливість та правова реальність.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Модуль I				
1.	Філософія права: коло проблем, функції і завдання.	4	2	10
2.	Методологічні основи філософії права.	2	2	10
Модуль II				
3.	Давня та середньовічна філософія права.	4	2	10
4.	Філософсько-правова теорія Західної Європи XVI-XIX ст..	2	2	10
Модуль III				
5.	Філософія права другої половини XIX – XX ст..	4	2	10
6.	Філософсько-правові ідеї вітчизняної філософії.	2	2	10
Модуль IV				
7.	Правова онтологія.	2	2	10
8.	Філософсько-правова антропологія.	4	2	10
Разом за курс - 120 год		24 г.	16 г.	80 г.

Тематика семінарських занять.

Тема № 1. Філософія права: коло проблем, функції і завдання.

1. Філософія права як галузь філософського знання: історія виникнення та практичне значення.
2. Предмет вивчення та основні проблеми філософії права.
3. Функції та завдання філософії права.
4. Основні поняття та категорії філософії права.

Література:

- Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
 Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.
 Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
 Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
 Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема №2. Методологічні основи філософії права.

1. Рівні та суть методології права.
2. Правовий позитивізм.
3. Основні способи обґрунтування філософії права: суб'єктивізм та об'єктивізм.

Література:

- Філософія права. Підручник за ред.. проф..О.Г. Данильяна. – Харків: «Право», 2009. – 208 с.
 Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с.
 Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
 Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
 Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
 Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.

Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема № 3. Давня та середньовічна філософія права.

1. Проблема закону та звичаю в філософії Давнього Китаю (легісти та конфуціанство).
2. Філософсько-правові дослідження античної філософії:
 - А). Платон.
 - Б). Аристотель.
 - В). Римська філософсько-правова культура.
3. Середньовічні уявлення про природу права та закону (Аврелій Августин, Тома Аквінський,).

Література:

- Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема № 4. Філософсько-правова теорія Західної Європи XVI-XIX ст..

1. Філософсько-правова думка епохи Відродження та періоду Реформації.
2. Філософсько-правові ідеї Нового часу.
3. Філософія права французького Просвітництва .
4. Філософсько-правова теорія Німецької класичної філософії:
 - А) Етико-правові ідеї І.Канта;
 - Б) Філософія права Гегеля;
 - В) Марксистська філософія про природу права та закону.

Література:

- Соловьев Э. Ю. Кант: взаимодополнительность морали и права. – М.: Наука, 1992 – 487 с.
Макиавелли Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 79с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема №5. Філософія права другої половини XIX – XX ст..

1. Особливості та характерні риси сучасної філософії права.
2. Неокантіанська філософія права.
3. Еволюція філософсько-правових ідей позитивізму (неопозитивізму та постпозитивізму).
4. Філософсько-правові концепції неогегельянства.
5. Відродження ідей природного права в сучасній філософії.

Література:

- Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382 с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.

- Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема 6. Філософсько-правові ідеї вітчизняної філософії.

1. Проблема закону та звичаю у філософії Київської Русі. Іларіон Київський «Слово про закон і благодать».
2. Філософсько-правові ідеї українських мислителів епохи Відродження (Ю.Дрогобич, П.Русин, С.Оріховський-Роксолан).
3. «Філософія серця» як світоглядно-методологічна основа вітчизняної філософсько-правової теорії XVII-XVIII ст.. Теорія спорідненої праці Г.Сковороди.
4. Філософія права України XIX –поч. XX ст.. (П.Юркевич).
5. Філософія права Б.Кістяківського.

Література:

- Горський В.С. Історія української філософії. – К., 1996.
Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983.
Максимов С.И. Украинский национальный характер и идея права.// Культура у філософії XX ст.. Матер. IV. Харківські міжн. Сковород. Читання. – Х., 1997. – С.277.
Юркевич П. Історія філософії права. Вступ. // Філософська та соціологічна думка. – 1996. - №3-4.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.- 382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема № 7. Правова онтологія.

1. Онтологічна природа права. Правова реальність.
2. Проблеми буття та форми існування права (ідея права правові норми, правові відношення, правосвідомість, правові процедури).
3. Природне та позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
4. Принципи формальної рівності як специфіка права.
5. Правова культура. Особистість, право, держава в сучасному світі.

Література:

- Філософія права. Підручник за ред.. проф..О.Г. Данильяна. – Харків: «Право», 2009. – 208 с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.-382с
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
Філософія права /За ред.. М.В. Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

Тема 8. Філософсько-правова антропологія.

1. Права людини і право. Антропологічні основи права.
2. Філософсько-правовий зміст і обґрунтування прав людини.
3. Особистість і право.
4. Гуманістична сутність права.
5. Свобода та правова відповідальність. Право як форма свободи.

Література:

- Філософія права. Підручник за ред.. проф..О.Г. Данильяна. – Харків: «Право», 2009. – 208 с.
Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К., 2017.- 382с.
Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.

- Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
- Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
- Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О.М. Балинска, А.С. Токарська, В.А. Ященко: за заг.ред. О.М. Балинської. – Львів, ЛьвДУВС, 2017. – 612с.
2. Андреев Д. В., Вовк В. М., Івченко Ю. В, Павлишин О. В. Філософія права: актуальні проблеми та сучасні інтерпретації : Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : НАВС, 2013. – 224 с. – Бібліогр. : с. 224.
3. Баумейстер А. О. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця: О.Власюк, 2007. – 224 с.
4. Бачинін В. А., Панов М. І. Філософія права: Підручник. – К. : Видавничий дім - ІН ЮРЕ, 2006. – 472 с.
5. Вовк В. М. Філософія права: навчально-методичні матеріали. – Івано-Франківськ: Вид-во - Сімик, 2006 – 188 с.
6. Нерсесянц В. С. Философия права: Краткий учебный курс – М. : Юр. Норма, НИЦ ИНФРА-М, 2016. – 256 с
7. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. – Харків : Право, 2017. – 208 с.
8. Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького та Б. Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
9. Філософія права: проблеми та підходи: Навч. посіб. для студ. спец. «Правознавство» / П. М. Рабінович, С. П. Добрянський, Д. А. Гудима та ін. ; П. М. Рабінович (заг.ред.). – Л., 2005. – 290с.

Додаткова література:

1. Баумейстер А. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця, 2010.
2. Бачигін В. Філософія права. Підручник. – К., 2003.
3. Бачигін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: підручник для юрид. спец. вищ. навч. заклад. – К.: Ін. Юре, 2003. – 472с.
4. Бердяев Н.А. Философия неравенства. – М.: 1990.
5. Гегель Г. Філософія права. – М.: 1990.
6. Горський В.С. Історія української філософії. – К., 1996.
7. Кузнецов В. Філософія права. Історія і сучасність. Навчальний посіб. – К. , 2017.- 382с.
8. Макиавелли Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 79с.
9. Максимов С.И. Украинский национальный характер и идея права.// Культура у філософії ХХ ст.. Матер.IV.Харківські міжн. Сковород. Читання. – Х., 1997. – С.277.
10. Марченко О.В. Філософія права: навчальний посібник / О.В. Марченко. - Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 304 с.
11. Онтологія, аксіологія, антропологія, гносеологія філософсько-правових вчень: навчальний посібник /За заг. ред. В.В. Кузьменка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 246с.
12. Соловьев Э. Ю. Кант: взаимодополнительность морали и права. – М.: Наука, 1992 – 487 с.
13. Філософія права / пер. з англ. ; ред Д. Фейнберг, Д. Коулмен. – К. : Основи, 2007. – 1256 с.
14. Філософія права /За ред.. М.В.Костицького та Б.Ф. Чміля. – К., 2000 – 336 с.
15. Філософія права : Комплексні навчально-методичні матеріали / уклад. Н. І. Гончарова. — Одеса : ОДУВС, 2018. — 152 с.
16. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983.
17. Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223с.
18. Юркевич П. Історія філософії права. Вступ. // Філософська та соціологічна думка. – 1996. - №3-4.

Інформаційні ресурси:

1. http://irbis-nbuv.gov.ua/irbis_nbuv.html - Національна бібліотека імені В.І.Вернадського.
2. <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/main> - Журнал «Філософські та методологічні проблеми права»
3. <https://pravoua.com.ua/ua/store/philosophy/> - Журнал «Філософія права та загальна теорія права»
4. http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html - національна юридична бібліотека України

5. <https://helsinki.org.ua/> -Українська Гельсінська спілка з прав
6. Філософія права : Комплексні навчально-методичні матеріали / уклад. Н. І. Гончарова. — Одеса : ОДУВС, 2018. — 152 с. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/>
7. Марченко О.В. Філософія права: навчальний посібник / О.В. Марченко. - Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. — 304 с. <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/628/1/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.1.pdf>